

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

FORMATION INNOVATION STRATEGY OF AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF UKRAINE

Соловчук К.О.

старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національна академія управління

Статтю присвячено такій актуальній для України проблемі, як розробка засад та принципів стратегії розвитку інновацій в агропромисловому комплексі. У процесі дослідження виявлено та структуровано послідовність етапів розробки інноваційної стратегії розвитку агропромислового комплексу. Доведено, що запропонований порядок формування інноваційних стратегій АПК і напрямів їхньої реалізації дасть змогу учасникам інноваційного ринку орієнтуватися під час вибору напрямів розвитку, підвищить прозорість аграрного ринку і збільшить сприйнятливість до нововведень. Досліджено механізм управління інноваційною політикою в агропромисловому комплексі та сформульовано процес його формування.

Ключові слова: стратегія, інновації, інноваційна політика, інноваційний розвиток, агропромисловий комплекс, державне управління, механізм управління, етапи, аналіз, ефективність.

Статья посвящена такой актуальной для Украины проблеме, как разработка основ и принципов стратегии развития инноваций в агропромышленном комплексе. В процессе исследования выявлены и структурированы последовательность этапов разработки инновационной стратегии развития агропромышленного комплекса. Доказано, что предложенный порядок формирования инновационных стратегий АПК и направлений их реализации позволит участникам инновационного рынка ориентироваться при выборе направлений развития, повысит прозрачность аграрного рынка и увеличит восприимчивость к нововведениям. Исследован механизм управления инновационной политикой в агропромышленном комплексе и сформулирован процесс его формирования.

Ключевые слова: стратегия, инновации, инновационная политика, инновационное развитие, агропромышленный комплекс, государственное управление, механизм управления, этапы, анализ, эффективность.

This article is devoted to the such actual problem for Ukraine as a development framework for the development strategy of innovation in agroindustrial complex. The study identified and structured sequence of development of innovative strategies of agroindustrial complex. It is proved that the proposed procedure for the formation of innovative strategies for the agroindustrial complex and directions for their implementation, will allow participants to innovative market focus in selecting areas for development, increase agricultural market transparency and increase susceptibility to innovation. Also in the article the mechanism of innovation policy in agroindustrial complex and formulated the process of formation.

Keywords: strategy, innovation, innovative policy, innovative development, agroindustrial complex, public administration, management mechanism, stages, analysis, efficiency.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стратегічне управління інноваціями дає змогу успішно реалізовувати питання планування і впровадження інноваційних проектів, які розраховані на значний прорив у підприємстві. У широкому розумінні – це безперервний процес передбачення масштабних змін в економічній ситуації і пошуку глобальних рішень, що забезпечують стійкий розвиток підприємства, галузі і регіону. Стратегічне планування вимагає проведення численних об'ємних досліджень і засноване на зборі й ана-

лізі даних середовища, що переробляється. Із вибором стратегії пов'язане створення планів, проведення досліджень і наукових розробок, застосування їх у виробництві, забезпечення стабільного розвитку інноваційної системи.

Отже, вироблення і адаптація основних підходів та принципів розробки стратегічних засад управління інноваціями в агропромисловому комплексі України є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Українськими та зарубіжними вченими приділяється значна увага

питанням інновацій в АПК та управлінню ними. Ці аспекти досить детально розглянуто в дослідженнях О. Абдулмалікова, Н. Ліпчу, Л. Могилюної, П. Дідерена, Г.Федера та ін. Серед українських учених, які зробили внесок у формування теоретичного і практичного базису дослідження, варто виділити С. Єрохіна, М. Єрмошенка, В. Черняка, В. Шевчука та ін.

Водночас не всі аспекти формування саме стратегічних напрямів інноваційного розвитку агропромислового комплексу отримали належне висвітлення.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у формулюванні підходів і рекомендацій із питань концептуальних аспектів розробки стратегії управління інноваціями в аграрно-промисловому комплексі України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблема інноваційного відновлення агропромислового комплексу постає особливо гостро, оскільки аграрна сфера значною мірою визначає соціально-економічний стан країни. Формування стратегічних напрямів розвитку інноваційної діяльності повинне йти в напрямку творчої побудови цілісної системи функціонування галузі починаючи від розробки інноваційних способів ведення господарства до впровадження їх у виробництво й одержання додаткових економічних вигід за їх рахунок. Більшість товаровиробників агропромислового комплексу не мають додаткових джерел фінансування для впровадження нововведень у виробничу діяльність, а ті з них, які застосовують заходи державної підтримки (зокрема, пільгове кредитування на інвестиційні і господарські витрати тощо), у кожному разі відчувають недолік вільних оборотних коштів.

Як відомо, впровадження інноваційних технологій в АПК носить ризикований характер і має тривалі строки окупності. Якщо підприємства агропромислового комплексу за наявності пільгового фінансування і економічно виправданого бізнес-плану інноваційного проекту можуть реалізувати його на практиці, то власники особистих підсобних і фермерських господарств знаходяться ще в більш скрутному становищі [1, с. 78].

Розробка інноваційної стратегії розвитку агропромислового комплексу (АПК) повинна базуватися на послідовних етапах, що дають змогу враховувати специфіку ринкових умов.

На первісному етапі формування інноваційної стратегії розвитку АПК доцільно виявити конкурентні переваги галузі або напряму, оцінити інноваційний потенціал.

Аналіз економічного розвитку України дає змогу визначити передумови реалізації стратегічних цілей:

- розміщення і зручна мережа інфраструктури;

- сприятливі кліматичні умови для розвитку агропромислового комплексу;

- наявність необхідних умов для успішного розвитку переробної промисловості;

- формування інвестиційних площадок [2, с. 73].

Наступним етапом формування інноваційної стратегії є SWOT-аналіз, який дає змогу представити в систематизованому вигляді слабкі і сильні сторони економіки, виявити можливості підвищення ефективності використання наявного інноваційного потенціалу.

Після проведення аналізу і виявлення проблем у функціонуванні галузі доцільно визначити цілі і завдання реалізації заходів щодо підвищення інноваційного потенціалу в АПК:

- забезпечення умов для стійкого розвитку агропромислового комплексу;

- утворення сучасних високотехнологічних підприємств агропромислового комплексу;

- імплементація міжнародних стандартів якості виробленої продукції агропромислового комплексу і продуктів її переробки, що забезпечать конкурентоспроможність підприємств;

- залучення інвестицій для прискореного розвитку тваринництва;

- розвиток сектору переробки продукції агропромислового комплексу шляхом реалізації інвестиційних проектів;

- підвищення ефективності діяльності малих форм господарювання;

- формування інфраструктурної мережі заготівельних, переробних та постачальницько-збутових кооперативів;

- розширення ринкової інфраструктури агропромислового комплексу для задоволення потреб населення та забезпечення продовольчої безпеки;

- підвищення науково-технічного рівня агропромислового виробництва на основі вдосконалення інноваційного і кадрового забезпечення [3, с. 21].

Реалізація зазначених цілей дасть змогу збільшити обсяг випуску продукції і знизити її собівартість на основі застосування прогресивних технологій, розвитку страхування ризиків і підвищення ефективності використання коштів державної підтримки.

Запропонований порядок, формування інноваційної стратегії лідерства передбачають визначення «полюсів» росту, тобто галузей, що володіють високою привабливістю для потенційних інвесторів – це сільське господарство і переробна промисловість. Зазначені галузі економіки району мають найбільший потенціал розвитку і, отже, є привабливими для інвесторів.

Реалізація стратегії лідерства дасть змогу створити модернізований агропромисловий комплекс із високим рівнем продуктивності праці і прибутковості, з розвиненою товаропровідною системою. Аграрний сектор займе провідні позиції у насінництві та селекційно-пле-

мінній роботі, виробництві екологічно чистої продукції, освоєнні ресурсозберігаючих технологій, збереженні ґрунтової родючості.

Формування нормативно-правового механізму включає розробку і вдосконалення правової бази інноваційної діяльності, питань науково-технічного відновлення суб'єктів АПК, дає змогу раціонально використовувати бюджетні і податкові повноваження під час надання підтримки інноваційної діяльності.

Вивчення сутності фінансового механізму впровадження стратегічних заходів передбачає визначення джерел фінансування інноваційної діяльності в АПК, що включають у себе власні і залучені кошти. Найбільшу питому вагу займають кошти державного і місцевого бюджетів, що свідчить про необхідність підвищення інвестиційної привабливості інноваційних заходів. Такі джерела фінансування, як кошти венчурних компаній і приватних інвесторів, не відіграють зараз істотної ролі. Кредити комерційних банків, бюджетні кредити дадуть змогу збільшити інноваційну активність у галузі. Крім того, товаровиробники повинні мати впевненість в ефективності пропонованих нововведень, що буде сприяти формуванню особливого інноваційного мислення для активного впровадження нововведень і одержання з їхньою допомогою додаткового прибутку.

Запропонований порядок формування інноваційних стратегій АПК і напрямів їхньої реалізації дасть змогу учасникам інноваційного ринку, і насамперед управляючим ланкам інноваційної інфраструктури (державним органам і керівникам інноваційних і бізнес-центрів, директорам провідних сільськогосподарських підприємств), орієнтуватися під час вибору напрямів розвитку, підвищить прозорість аграрного ринку і збільшить сприйнятливості до нововведень.

Основним початком формування механізму управління інноваційною політикою в АПК служать конкретні об'єкти і суб'єкти управління. Об'єкти впливу органів управління визначаються системою стратегічних цілей, установлених у процесі формування інноваційної стратегії розвитку АПК.

Механізм управління інноваціями варто розглядати як найбільш активний елемент системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат інноваційної діяльності керованого об'єкта. Згідно зі структурою механізму управління інноваційною політикою АПК, процес його формування можна представити у вигляді певної послідовності.

1. Визначення конкретних об'єктів управління інноваціями і цілей трансформації стану або діяльності цих об'єктів, узгодження цілей з інтересами суб'єктів інноваційної системи АПК. Об'єктами управлінського впливу можуть бути окремі організації АПК, інфраструктурні елементи, певні галузі, сільські території, інноваційні процеси – все те,

на що спрямована увага органів управління для забезпечення умов підвищення ефективності інноваційної діяльності. Цілі трансформуються в конкретні критерії управління – досягнення стійкої динаміки таких показників: темп росту інноваційної активності; питома вага інноваційної продукції (впроваджені протягом трьох років) в її загальному обсязі; вплив інновацій на результати діяльності організації (сума прибутку від реалізації інноваційної продукції та її частка в загальному обсязі прибутку; обсяг продажів інноваційної продукції та його частка в загальному обсязі продажів; доступ до нових ринків збуту; частки на традиційних ринках збуту); вплив інновацій на використання виробничих ресурсів (скорочення витрат на заробітну плату, матеріали, енергію та ін., підвищення фондоддачі і т. д.).

2. Виявлення факторів управління, на які необхідно здійснювати вплив, щоб виконати завдання і домогтися поставлених цілей. Такими факторами можуть уважатися властивості й елементи об'єкта управління в цілому, властивості цих елементів, їх зв'язки з іншими елементами, зв'язки об'єкта управління з інноваційним середовищем. Через те, що об'єкт управління (інноваційна система) має властивості системності, зміна стану того або іншого фактора під впливом керуючого впливу приводить до зміни стану об'єкта управління в цілому або окремих його частин. Для організації впливу на фактори управління різної природи необхідно виявити їх сукупність і ступінь відповідності факторів критеріям управління, щоб оцінити потребу і можливість мобілізації ресурсів для приведення факторів управління у відповідність із поставленою метою (критерієм).

У ході формування механізму управління і реалізації інноваційної політики в АПК повинні бути враховані групи факторів, які в сукупності становлять інноваційний потенціал (ресурсно-сировинний, трудовий, виробничий, науковий, інституціональний, інфраструктурний, фінансовий, споживчий). Ступінь погодженості критеріїв управління і факторів управління можна оцінити зіставленням планованих і досягнутих показників стану факторів і показників результатів (витрат, ефектів, ефективності), досягнення яких забезпечується мобілізацією зазначених факторів.

3. Установлення методів впливу на фактори управління. Характер впливу залежить від природи фактора та його сприйнятливості до тих або інших методів впливу.

Комплексність методів впливу на фактори різної природи визначає об'єктивну необхідність формування комплексного механізму управління і реалізації інноваційної стратегії в АПК.

За допомогою методів управлінського впливу формуються ресурси, необхідні для регулювання інноваційних процесів, здійснюються практичні заходи, що забезпечують організу-

чий вплив управлінських структур на інноваційні об'єкти.

Управління інноваціями пов'язане з основними функціями управління, тому вдосконалення управління інноваціями і підвищення його ефективності буде пов'язане з виконанням основних функцій суб'єкта управління (планування, організація, мотивація і контроль) і функцій об'єкта управління (ризикове вкладення капіталу; організація інноваційного процесу; організація просування інновацій на ринку та її дифузії).

Забезпечення ефективного розвитку організації вимагає особливого підходу до функції планування, яка повинна відповідати умові стійкості і гнучкості результатів, що актуально в умовах освоєння інновацій, коли від ухваленого рішення про інвестування проекту залежить уся подальша діяльність підприємства.

Агропромисловий комплекс не має достатніх можливостей і ресурсів для того, щоб самостійно перебороти проблеми розвитку виробничої інфраструктури, розвиток якої обумовлено незадовільним станом транспортної, інженерної і соціальної інфраструктур. Це приводить до того, що агропромислове виробництво виявляється збитковим, інвестиційні проекти стають непривабливими, а якість життя населення – неприпустимо низькою.

Основна мета інвесторів – окупність проекту, чим вона швидше, тим більш привабливий проект. Так, сфера наукових інновацій і розвитку виробничої і транспортної інфраструктур більш привабливі, ніж сільське господарство [4, с. 25].

Для агропромислового комплексу сьогодні необхідний пошук форм співробітництва і взаємодії держави і суспільства. Узагальнення міжнародного досвіду в цій сфері показує, що світовою практикою вироблено різні форми взаємодії держави і бізнесу під час реалізації великих суспільно-суспільно-значимих інвестиційних програм і проектів.

Для досягнення цілі державної інноваційної політики в АПК необхідно вирішити такі основні завдання:

- сформувані пріоритети інноваційної діяльності;
- удосконалювати нормативно-правове регулювання інноваційних процесів;
- створити умови для активізації діяльності аграрної науки, систему підготовки і перепідготовки наукових, педагогічних кадрів і фахівців усіх сфер АПК у галузі комерціалізації нововведень і управління інноваційними проектами;
- забезпечити кооперацію й інтеграцію наукової, освітньої і виробничої діяльності;
- забезпечити концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках інноваційної діяльності, єдність державної аграрної, науково-технічної і інноваційної політики з метою підвищення попиту агропромислового виробництва на науково-технічні досягнення і залучення капіталу в розвиток інноваційних технологій;

- підсилити державну підтримку сільсько-господарських товаровиробників із метою відновлення їх платоспроможності і можливості здійснення інноваційної діяльності;

- сформувані інфраструктуру інноваційних процесів;

- удосконалювати державне регулювання інноваційних процесів.

Серед заходів непрямого впливу на інноваційну активність застосовується пільгове оподаткування. Ми пропонуємо доповнити передбачені Податковим кодексом України пільги такими напрямками, що стимулюють інноваційну діяльність:

- надання дослідницького та інноваційного податкового кредиту всім категоріям платників податків, у т. ч. за запитами власників агрофірм, яким належить значна частка виробництва продукції сільського господарства;

- зменшення податку на прибуток, на землю і податку на доходи фізичних осіб на приріст інноваційних витрат;

- пільгове оподаткування дивідендів юридичних і фізичних осіб, отриманих по акціях інноваційних підприємств;

- пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій, нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності;

- зменшення оподаткованого прибутку на суму вартості приладів і обладнання, переданих ВНЗ, науково-дослідній та іншим інноваційним організаціям;

- вирахування з оподаткованого прибутку внесків у благодійні, позабюджетні фонди, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій в АПК [5, с. 130].

Держава може стимулювати інновації пільговими (по термінах погашення і процентних ставках) кредитами державних банків або наданням преференцій комерційним банкам, які кредитують інноваційні проекти підприємств аграрної сфери (пільгове оподаткування, пом'якшення резервних вимог). Комерційні банки найчастіше не зацікавлені в кредитуванні сільськогосподарських організацій, тому важливо сприяти вкладенням фінансових структур, орієнтованих на тривале «заморожування» коштів в інноваційні проекти.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Діючий економічний механізм АПК характеризується вкрай низькою ефективністю, внаслідок чого обмежені ресурси державної підтримки агропромислового комплексу не дають належної віддачі, у значних розмірах не доходять до виробника. Потрібно не тільки залучати реальні додаткові джерела збільшення аграрної частини державного бюджету, але й водночас перебудувати економічний механізм у напрямі суворого цільового використання коштів протекціоністської підтримки агропромислового комплексу з

орієнтацією на критерій ефективності виробництва і спільне радикальне перетворення соціальної й інженерної інфраструктур сільської місцевості.

В економічному механізмі забезпечення пріоритетного розвитку агропромислового комп-

лексу принципове значення має вибір співвідношення конкретних інструментів цього механізму. Закордонний досвід підказує такий вибір на користь переважної підтримки і гарантування державою аграрних цін як вирішального інструмента регулювання агропродовольчого ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абдулмалікова О.А. Інноваційний підхід до управління ресурсним потенціалом сільськогосподарського підприємства / О.А. Абдулмалікова. – Х., 2007. – С. 77–81.
2. Липчиу Н.В. Финансирование инновационного развития аграрного сектора АПК / Н.В. Липчиу, К.И. Липчиу // Экономика, управление. – 2012. – № 4. – С. 72–76.
3. Шарипов С.А. Роль интенсификации и инноваций в увеличении объемов производства и повышении эффективности использования зерна / С.А. Шарипов, О.В. Фомина // Экономика, труд, управление в сельском хозяйстве. – 2012. – № 1(10). – С. 20–24.
4. Юняева Р.Р. Государственное стимулирование кредитования инновационной деятельности в АПК / Р.Р. Юняева // Известия ПГПУ им. В.Г. Белинского. – 2011. – № 24. – С. 25–26.
5. Могильна Л.М. Сучасні проблеми управління інноваційним розвитком в сільськогосподарських підприємствах / Л.М. Могильна // Вестник. Технический прогресс и эффективность производства. – Х., 2010. – С. 128–133.
6. Diederer P., H. van Meijl, A. Wolters, Modernisation in agriculture: what makes a farmer adopt an innovation? Paper prepared for presentation at the Xth EAAE Congress 'Exploring Diversity in the European Agri -Food System', LEI, Den Haag; 2002. – 56 p.
7. Feder G. Just R. and Zilberman D. Adoption of agricultural innovations in developing countries: a survey. / Economic Development and Cultural Change. – 1985. – № 33(2). – 93 p.